

Háda Béla¹

Az amerikai–kínai rivalizálás hatásai a délkelet-ázsiai államok tengeri védelmi stratégiáira

Az ázsiai erőegyensúly változása és az amerikai–kínai nagyhatalmi versengés erős hatást gyakorol a délkelet-ázsiai biztonsági architektúrára is. A régió különböző országainak eltérő válaszai vannak erre a kihívásra, noha az ASEAN biztonságpolitikai együttműködését valamennyien fontosnak tartják. E tanulmány a Dél-kínai-tengerre mint a kínai tengeri terjeszkedés elsődleges zónájára fókuszál. A két vezető globális hatalom regionális törekvései mellett ismerteti Vietnám, Szingapúr, Malajzia, Indonézia és a Fülöp-szigetek stratégiai reflexióit a folyamattal összefüggésben, valamint haditengerészeti fejlesztéseik fő irányait is. Végezetül pedig számba véve a vizsgált délkelet-ázsiai országok politikájának erősségeit és gyengéit, a tanulmány megkísérli prognosztizálni ezek valószínű hatékonyságát.

Kulcsszavak: Amerikai Egyesült Államok, Kínai Népköztársaság, Délkelet-Ázsia, Dél-kínai-tenger, védelmi fehér könyv, haditengerészet

Háda Béla: The impacts of the U.S.–China rivalry on the Southeast Asian states' maritime defence strategies

The changes of the Asian balance of power and the U.S.–China great-power competition strongly affect the Southeast Asian security architecture as well. Various countries of the region have different answers for this challenge, although they all attach great importance to the security policy cooperation of the ASEAN. This paper focuses on the South China Sea, as the primary zone of the Chinese maritime expansion. Along with the two leading global powers' regional aspirations, it explains the naval modernisation and strategic reflections of Vietnam, Singapore, Malaysia, Indonesia and the Philippines in this context. Finally, taking into account the strengths and weaknesses of the policies of the Southeast Asian countries examined, the paper tries to predict the probable effectiveness of them.

Keywords: United States of America, People's Republic of China, Southeast Asia, South China Sea, defence white paper, navy

Délkelet-Ázsia szerepe a jelenkori nagyhatalmi küzdőtéren

Napjainkban a szűkebb értelemben vett ázsiai földrész három nagy történelmi térsége közül Délkelet-Ázsia helyzete tekinthető a legkevésbé tisztázottnak a nagyhatalmi érdek-, illetve dominanciaviszonyokat tekintve. Ha ennek okait keressük, két meghatározó vonást érdemes kiemelnünk.

¹ Háda Béla, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, EJKK SVKI tudományos munkatársa, e-mail: hada.bela@uni-nke.hu

Először is, a buzani szemlélet szerint körülhatárolt délkelet-ázsiai regionális biztonsági szubkomplexum nem rendelkezik egyértelmű, térségen belüli domináns hatalommal, szemben a szomszédos dél-ázsiai komplexummal, illetve az északkelet-ázsiai szubkomplexummal.² Utóbbi összevonása Délkelet-Ázsiával egy kelet-ázsiai regionális biztonsági komplexumba és a kínai dominancia hangsúlyozása gyakran ahhoz vezet, hogy alábecsüljük a térség önálló biztonsági architektúra kiépítésére irányuló (főként Indonézia által előmozdított) törekvéseit. E törekvések legfőbb ösztönzője a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége (*Association of Southeast Asian Nations*, ASEAN-) integrációból fakadó előnyök mellett éppen az a történelmi tapasztalat, amely a külső hatalmak befolyásépítésének destruktív hatásairól szól.

A hatalmi viszonyok említett tisztázatlanságának másik oka ugyanis éppen a külső hatalmak – a Kínai Népköztársaság és az Amerikai Egyesült Államok – permanens, alapvető stratégiai érdekektől fűtött érdeklődése Délkelet-Ázsia iránt, amely leginkább egyensúlyozó politikára készíti a helyi államok többségét, persze integrációjuk fejlesztése mellett. Tapasztalható ugyanakkor, hogy a térségi szintű válaszadás e külső szereplők által felidézett biztonsági kihívásokra messze nem annyira hatékony, amennyire az egyes krízisekben érintett államok ezt elvárnák. Különösen nagy jelentőségük van e téren a széles körben ismert dél-kínai-tengeri konfliktusra adott állami szintű reakcióknak, amelyek végeredményben a kollektív fellépés gyengítésén keresztül az expanzív kínai magatartásnak engednek teret, egyúttal lehetőséget teremtenek az amerikai jelenlét fokozására is.

Az amerikai–kínai hatalmi versengés perspektívái Délkelet-Ázsiában tehát szorosan összefüggenek az ASEAN-együttműködés fejlődésével, illetve az egyes államok biztonságpercepcióinak divergenciáival is. Minthogy a két vezető hatalom rivalizálásának ma éppen Délkelet-Ázsia az egyik kiemelt színtere, a helyi államok közös fellépésének kritikus jelentősége lenne. Az idő azonban nem nekik dolgozik. Szavakban ugyan általános a törekvés, hogy az ASEAN bázisán minél szorosabb együttműködés valósuljon meg, ám ez a gyakorlatban egyre tolódó határidők mellett halad. Nemcsak a gyarmati uralom szorításából relatíve nemrég felszabadult országok erős szuverenitásigényei játszanak ebben komoly szerepet, de az érdekelt külső hatalmak megosztó politikája is. Kína például Kambodzsa és az utóbbi években a Fülöp-szigetek felé épített befolyásán keresztül egyrészt rendre megakadályozza az ASEAN neki nem tetsző határozatainak elfogadását, másrészt zárójelbe teszi a (számára nem kedvező) nemzetközi jogot a tengeri területi viták rendezésében.³

Elkerülhetetlen ugyanakkor, hogy a fokozódó kínai nyomás egyben a fegyverkezés intenzívebbé válását is maga után vonja a térségben. Versengésről ebben az összefüggésben nehéz beszélni, mivel egyrészt Délkelet-Ázsia védelmi célú kiadásai – különösen európai szemmel nézve – látványos bővülésük dacára 2010 és 2019 között még mindig jelentősen elmaradtak a dél-ázsiai és északkelet-ázsiai adatoktól,⁴ másrészt pedig reális versengésre egy határon túl az érintett államoknak csak egymással szemben lenne esélyük. A Kínai

² Barry Buzan – Ole Wæver: *Regions and Powers – The Structure of International Security*. Cambridge University Press, 2003. 93–182.

³ Lásd például: Manuel Mogato – Michael Martina – Ben Blanchard: *ASEAN deadlocked on South China Sea, Cambodia blocks statement*. [online], 2016. 07. 25. Forrás: Reuters [2020. 06. 12.].

⁴ Nan Tian et alii: *Trends in World Military Expenditure, 2019*. [online], 2020. 04. Forrás: SIPRI [2020. 06. 22.].

Népköztársaság esetleges katonai fellépésének legfeljebb az árát növelhetik, egy valódi fegyveres konfliktust még a tengeri hadszíntéren is aligha lenne esélyük megnyerni vele szemben.

Természetes a fent leírtak tükrében, hogy a napjainkban születő délkelet-ázsiai stratégiai dokumentumok reflektálnak a fokozódó nagyhatalmi nyomásra, és igyekeznek megfogalmazni a politikai válaszokat a kibocsátó államok részéről. Ezek a válaszok közös vonásokat is mutatnak: egyszerre hangsúlyozzák a béke megőrzésének vágyát, üdvözlik az együttműködés vélt vagy valós eredményeit, ugyanakkor a területi kérdésekben rendre kitartanak a korábban megfogalmazott igények mellett és a fegyveres erők fejlesztését is előíranyozzák. Ez utóbbi konkrétumai – mint még látni fogjuk – országonként szintén jelentősen eltérnek. Míg Indonézia esetében például leginkább az általánosságok szintjén maradnak az ezzel összefüggő megállapítások, addig Malajziában egészen egyértelmű következtetések fogalmazódtak meg a haderő technikai beszerzéseivel kapcsolatban.

Jelen tanulmány Vietnám, Szingapúr, Malajzia, Indonézia és a Fülöp-szigetek választait elemzi a térségre nehezedő egyre komolyabb nagyhatalmi törekvésekre, elsősorban az érintettek hozzáférhető stratégiai dokumentumai és védelempolitikai lépései alapján. Témánk feldolgozása elé ugyanakkor területi okokból lényeges korlátokat is kell állítanunk. A vizsgált államok körét a kínai tengeri terjeszkedés hatásaiban való érintettségük indokolja, és ennek megfelelően a tengeri védelmi képességeik fejlesztésére vonatkozó koncepcióik, valamint az ezek érvényesítését segítő szövetségi politikájuk kerül górcső alá. Mindehhez persze nem kerülhető el, hogy rövid figyelmet szenteljünk a két legerősebb hatalom délkelet-ázsiai politikájának is. Ideális kiindulópontot pedig a probléma természeténél fogva a dél-kínai-tengeri dilemma szolgáltat, ahol találkoznak egymással a vezető hatalmak regionális ambíciói és a vizsgált államok veszélyeztetett területi érdekei.

A kínai hatalmi expanzió elsődleges színtere – a Dél-kínai-tenger

Sokan és sok fórumon elemezték már az úgynevezett dél-kínai-tengeri konfliktus mögött húzódó nem túl bonyolult érdekeket. Ehelyütt nem lenne értelme ezeket tételelesen megismételni.⁵ Témánk szempontjából érdekesebb, hogy az érintett térségbeli államok védelmi stratégiáikban milyen következtetéseket kommunikálnak e válsággóccal összefüggésben, illetve milyen hatása van a kínai hatalmi törekvéseknek a Dél-kínai-tenger államainak védelempolitikai fejlődésére. Jóllehet az összkép mutat lényeges eltéréseket, amelyek az egyes államok különböző stratégiai kultúrájából és aktuális helyzetéből fakadnak, a katonai, különösen a tengeri és légtérvédelmi képességek fejlesztésének valamennyi vizsgált állam nagy jelentőséget tulajdonít. Ez utóbbi akkor is mutatja aggodalmaikat a helyzet kapcsán, ha kormányaik egyébként hivatalos fórumokon következetesen a béke megőrzéséről, az együttműködés szelleméről és a konszenzusos megoldások fontosságáról nyilatkoznak meg. A területi vitákkal összefüggésben a vizsgált délkelet-ázsiai országok stratégiai dokumentumai kerülnek a konfrontatív hangot, ami figyelembe véve erőik aszimmetriáit a kínai Népi Felszabadító Hadsereggel szemben, érthető magatartás a részükről. Kína 2019. évi

⁵ Bővebben lásd: Peragovics Tamás: Új status quo a Dél-kínai-tengeren? Kína mesterségessziget-építésének hatásai a régió biztonságára. *Nemzet és Biztonság*, (2016), 3. 58–74.

védelmi fehér könyve ugyanakkor – persze a pekingi kommunikációból megszokott béke-nyilatkozatok mellett – sokkal markánsabban fejezi ki az ország érdekeit a saját felfogása szerinti tengeri területeinek biztosítására. Elsőként érdemes tehát e dokumentum vonatkozó részeinek figyelmet szentelnünk.

A Kínai Népköztársaság 2019 júliusában bocsátotta ki legújabb védelmi fehér könyvét, amely bő négy évvel követte elődjét.⁶ Az új stratégiai dokumentum továbbra is Kína elidegeníthetetlen részeként határozza meg a délkelet-ázsiai tengerek vitatott térségeit, külön is nevesítve a Dél-kínai-tenger szigetvilágát. Egyúttal elismeri az elmúlt években lezajlott mesterséges szigetfejlesztések sokáig tagadott katonai természetét.⁷ Ugyanakkor a hadgyakorlatok és erődemonstrációk szempontjából is kiemelten kezeli a vitatott tengeri térségeket.

A dokumentum több alkalommal utal a Kelet-Ázsiában kibontakozott hatalmi versengésre, amiért az Egyesült Államok és Japán politikáját hibáztatja. A tengeri védelmi képességek fejlesztése tekintetében ennek megfelelően a távoli tengeri védelem lehetőségére helyezi a hangsúlyt. Ez sem tekinthető teljesen új elemnek. Peking tengeri hatalmi törekvései egyértelmű megfogalmazást nyertek már a 2015. évi védelmi fehér könyvben is, megerősítésük az ország haditengerészeti erőinek gyors fejlesztése és a tengeri erődemonstrációk növekvő száma miatt sem okozott semmi meglepetést. Kína ugyanakkor, ha csökkenő hittel is, de igyekszik fenntartani az erőszakmentes és fejlődéspárti önképet, amelynek legfontosabb ideológiai mondanivalója a kínai hatalmi politika elhatárolása a múltból ismert imperialista gyakorlatoktól. Hosszasan említi a fehér könyv az agresszióval kapcsolatos kínai történelmi tapasztalatokat, és ünnepli az ország önkéntes gesztusait, amelyeket a béke érdekében tett. Ezzel összefüggésben azonban sajátos viszonyát is demonstrálja a történelmi valósághoz. Kimondja például, hogy fennállásának 70 éve alatt a Kínai Népköztársaság soha nem kezdeményezett semmilyen háborút vagy konfliktust. Amellett, hogy ez a történelmi tényekkel összeegyeztethetetlen, hamis állítás figyelemre méltó üzenetet fogalmaz meg Délkelet-Ázsia irányába is. Peking továbbra is jogosnak tekinti például a Vietnám elleni katonai fellépéseit, különös tekintettel a 74 vietnámi áldozattal járó, 1988. március 14-i kínai haditengerészeti rajtaütésre, amelynek során a népköztársaság elsüllyesztett három vietnámi hajót, és elfoglalta jelenlegi legfontosabb pozícióit a Spratly-szigetcsoport területén.⁸ A napjainkban tapasztalható konfrontatívabb kínai hatalmi politika következményei a térség államaira nézve tehát előre kívül helyeztetnek a kelet-ázsiai nagyhatalom pozitív önképén és a jogos ön- és érdekvédelem részeként definiálódnak. Azt is felismerhetjük azonban, hogy Pekingnek nem érdeke a viszony gyors elmérgesítése. Gyakorlatára sokkal jellemzőbb a kisebb lépésekben kész helyzetek teremtése, amelyek között a keletkező feszültségeket párbeszédet és együttműködést kínáló periódusokkal igyekszik levezetni. E kooperatív szándékot aláhúzó gesztuspolitikára nem meglepő módon szintén utal a fehér

⁶ *China's National Defense in the New Era*. The State Council Information Office of the People's Republic of China, July 2019.

⁷ Uo. 7.

⁸ Stein Tonnesson: *The History of the Dispute*. In Timo Kivimäki (ed.): *War or Peace in the South China Sea?* Copenhagen, Nias Press, 2002. 17.

könyv, amikor az ASEAN-nal való katonai együttműködés továbbhaladását említi, amelyre a 2018-as kínai–ASEAN tengeri hadgyakorlat is bizonyítékkal szolgál a szemében.⁹

Dacára a 2019. évi kínai védelmi fehér könyv alapvetően pozitív világértelmezésének Peking délkelet-ázsiai ambíciói felől nem lehet kétségünk. A helyi államok reakcióit ugyanakkor e felismerés mellett saját egyedi helyzetük, erőforrásaik és stratégiai kultúrájuk is meghatározza.

Délkelet-ázsiai stratégiai válaszok a kínai hatalmi építkezésre

Az e tanulmány keretében vizsgált öt térségbeli állam közül Malajzia esetében a dél-kínai-tengeri konfliktus kimenetele nem pusztán a jól ismert gazdasági vetületek miatt alapvető fontosságú, hanem az ország működőképességének kérdéseit is érinti. A Maláj-félsziget egykori brit igazgatású területeit (más néven Nyugat-Malajziát), valamint az észak-borneói Sarawak és Sabah régiókat (azaz Kelet-Malajziát) magában foglaló állam két területegysége között még a legrövidebb úton is több mint 800 km szélességben húzódik a Dél-kínai-tenger víztömege. E fizikai elválasztottság egyúttal azt is jelenti, hogy a Kuala Lumpur által kívánatosnak tekintett tengeri érdekövezetek biztosítása egyenértékű a területi integritás megóvásával, a Kelet és Nyugat közötti folyamatos összeköttetés stabilitásával.¹⁰ Amennyiben Kína forgatókönyve érvényesülne, a kínai felségvizek kiterjedése, illetve az ezzel összefüggésben kialakuló permanens konfliktus ugyancsak nehezíthetné Észak-Sarawak, de különösen Sabah tengeri megközelítését, miközben a kilenc szaggatott vonallal¹¹ szinte közvetlenül Észak-Borneó partjainál kezdődnének a kínai tengeri határok.¹²

Itt érdemes röviden beemelnünk a képbe a maláj nemzeti mozgalom egyik sajátos vonását is, amely az országba a 19. századtól a 20. század első évtizedeiig betelepült kínai származású tömegek jelentős gazdasági és politikai befolyásával szemben fogalmazta meg a független állam társadalompolitikáját. A maláj nemzeti építkezés egyik sarokköve volt a haza „visszahódítása” a kínai (és kisebb részben indiai) vállalkozóktól, ami egyet jelentett a bumiputerák (öslakosok) több évtizedes pozitív diszkrimináción alapuló pozícióba hozásával.¹³ Az országban immár generációk óta élő kínaiakkal szembeni ellenérzések persze azóta sokat enyhültek (nem függetlenül a maláj dominancia kialakulásától), ám a malajziai társadalmi békének aligha tenne jót a Kínai Népköztársaság jelenlétének nyomasztó erősödése a közvetlen közelben.

2020 elején publikált védelmi fehér könyve szerint a maláj állam a biztonsági kihívásokra az „elkerülni a konfliktust, ha lehetséges, de megnyerni a háborút, ha szükséges” elv szel-

⁹ *China's National Defense in the New Era* (2019) i. m. 33., 35.

¹⁰ Ministry of Defence: *Defence White Paper – A Secure, Sovereign and Prosperous Malaysia*. [online], 2020. 48. Forrás: mod.gov.my [2020. 06. 16.].

¹¹ A „kilenc szaggatott vonal” vagy „kilencszakaszos vonal” a kínai területi követelések szimbólumává vált a Dél-kínai-tenger országaiiban. Általában ezzel a kilenc szakaszból álló elnagyolt vonallal jelölik azt, a tenger hozzávetőlegesen 80%-ára kiterjedő részt, amit Peking a magáénak tart.

¹² Persze abban az esetben, ha a kilenc szaggatott vonalat tengeri határként értelmezzük. Jóllehet, ennek a jelenleg hatályos nemzetközi jog tiszteletben tartása mellett nincs hivatkozási alapja, az érintett délkelet-ázsiai államok félelme, hogy Peking mégis ekképpen akarja értelmezni azt. Lásd például: Marina Tsirbas: *What Does the Nine-Dash Line Actually Mean?* [online], 2016. 06. 02. Forrás: *The Diplomat* [2020. 07. 12.].

¹³ Erről lásd: Balogh András: *Délkelet-Ázsia történelme*. Budapest, ELTE Eötvös, 2018. 221., 449–452.

lemében készül.¹⁴ Önképét a „kontinentális gyökerekkel bíró tengeri nemzet” koncepciója foglalja össze, amely ugyanakkor sajátos földrajzi elhelyezkedésével összeköttetést is teremt az Indiai- és Csendes-óceán térségei között.¹⁵ A maláj államok korai történetétől vezetik érvelésüket e kitüntetett pozíció alátámasztására. Kuala Lumpur egyébként is alapvetőnek tekinti a földrajzi tényezőt a biztonság- és védelempolitikai célok meghatározásában. Haderejének fejlesztési terveinél jól nyomon követhető a felkészülés igénye a tengeri térségből érkező összetett kihívásokra. Speciális parti őrhajók, tengeri drónok, aknamentesítő eszközök beszerzése, valamint a haditengerészeti légierő fejlesztése is célként fogalmazódik meg. Jóllehet, az országnak több szomszédjával van kisebb jelentőségű nézeteltérése a tengeri határok pontos kijelölését illetően, ezek konfliktuspotenciálja valójában napjainkig igen alacsonynak bizonyult. A maláj haditengerészet műveleti képességeinek fejlesztését tehát, ha nem is kizárólag, de nagyrészt a kínai politika alakulása indokolja. Jóllehet, az ország gazdasági adottságai megfelelő alapot szolgáltatnak e folyamatnak, Malajziára is igaz, hogy leginkább más államok támogatásával lehet igazán képes érdekei érvényesítésére. Ez utóbbira egyébként a 2020-as védelmi fehér könyvében is utal.¹⁶

Különösen fontos szerep hárulhatna a térségen belül Indonéziára egy délkelet-ázsiai tengeri biztonsági és védelmi együttműködés ütőképesebb tételében, Jakarta politikájának alakulása azonban eddig nem bizonyult elég ígéretesnek e szempontból. Indonézia általában nem említi, amikor a Dél-kínai-tenger területi felosztásának érdekelt feleit veszik számba. Tény, hogy Jakarta nem fogalmazott meg követeléseket semelyik vita tárgyát képező szigetcsoporra nézve. Érintettségének teljes hiányáról azonban nem lehet beszélni, amelynek oka a vitatott terület határán fekvő Natuna-szigetcsoport feletti szuverenitása. Kína elképzelése a kilenc szaggatott vonal által kijelölt terület birtokbavételére elvenne a Natuna jogán kijelölt indonéz különleges gazdasági övezetből is.¹⁷ Bár Peking – remélvén, hogy leválaszthatja Délkelet-Ázsia legnagyobb államát a többi félről – gyakran hangsúlyozza, hogy nincsenek területi követelései Indonéziával szemben, a szigetország külpolitikai és védelmi stratégiáira döntő hatású elitcsoportok aggodalmait ez nem oszlatja el. Már csak azért sem, mert világos: a Kína számára alapvető fontosságú tengeri szállítási útvonalak Indonézia területeinek érintésével működnek, így az ezek biztosítására tett pekingi erőfeszítések következő logikus állomása a szigetország kínai függésbe hozása lenne. E ponton Jakartában is felmerül egy hasonló, bár a nemzetépítés szempontjából kisebb jelentőségű dilemma, mint Malajziában: az indonéziai kínaiak történelmi szerepe. Indonéziában él ugyanis Délkelet-Ázsia egyik legtöbbször szenvedett kínai diaszpórája, amelynek a történelmi közelmúltban több alkalommal kellett szembenéznie a többségi társadalom támadásaival, illetve az állam asszimilációs politikájával. Jóllehet, napjainkban e konfliktusok szintén sokat enyhültek, és a kormányzat törekszik az etnikai csoportok közötti béke megőrzésére, a kínai-ellenesség máig megnyilvánul időnként az indonéz közbeszédben. Így Peking hatalmi térnyerése nem pusztán külső dimenziókkal rendelkező stratégiai kihívás, de az indonéz társadalom belső stabilitására nézve is lehet destruktív következménye.

¹⁴ *Defence White Paper – A Secure, Sovereign and Prosperous Malaysia* (2020) i. m. 17.

¹⁵ Uo. 29–30.

¹⁶ Uo. 23., 70.

¹⁷ Zachary Keck: *China's Newest Maritime Dispute*. [online], 2014. 03. 20. Forrás: The Diplomat [2020. 06. 13.].

Indonézia álláspontja tehát alapvetően status quo párti, és ebből fakadóan erőfeszítései defenzív jellegűek. Noha ez elvben világos kereteket teremt egy koherens stratégiai vonalvezetés számára, utóbbi kidolgozása és végigvitele – különösen a katonai dimenziókat illetően – eddig problémát jelentett az ország számára. Az elmúlt évek folyamán egy elgondolás látott napvilágot, amely már szinte nagystratégiai szintjén igyekezett értelmezni az indonéz állam egyedülálló földrajzi pozíciójából fakadó lehetőségeit és felelősségét az Indiai és Csendes-óceán határán. Ez volt a „globális tengeri támaszpont” elmélete, amely egyebek mellett az indonéz védelmi erők tengerészeti képességrendszerének fejlesztését is előírta. Joko Widodo elnök 2014 novemberében a Kelet-Ázsia csúcstalálkozón tartott beszédében vázolta az elképzelést, amely a nemzetközi partnerek részéről alapvetően pozitív fogadtatásra lelt,¹⁸ valamint a 2015. évi indonéz védelmi fehér könyvben is hivatkozásként jelent meg.¹⁹ Persze mindez logikus fejlemény volt, Indonéziát ugyanis nagy kiterjedésű szigetországi jellege és fejlett tengerészeti tradíciói elvben tengeri hatalmi szerepkörre predesztinálnák. Hangsúlyozottan elvben, mert az ország katonai elitjének többnyire más elképzelései voltak. Indonéziában a hidegháborús időszak örökségeként a szárazföldi erők vezérkarának különösen erős befolyása van az ország védelempolitikájának alakítására. Mindez annak ellenére érvényesül, hogy mindössze három állammal (Malajzia, Pápua-Új-Guinea és Kelet-Timor) van szárazföldi határa, ezek közül pedig csak Malajzia rendelkezik említésre érdemes fegyveres erővel. A szárazföldi erők természetesen a katasztrófavédelmi és szükség esetén a szeparatista mozgalmak elleni fellépést is magában foglaló belbiztonsági funkcióikkal érvelnek saját fejlesztési és finanszírozási igényeik mellett, és végeredményben biztosították a maguk számára a kívánt költségvetési forrásokat, amely a szűkös határok miatt a flottára szánt többletkeret rovására ment. Ennek köszönhetően Indonézia tengeri hatalmi építkezésének jövője minimum megkérdőjeleződött, és az utóbbi egy-két évben már a kormányzati kommunikáció sem olyan egyértelmű az ambíciók kapcsán.²⁰

Konzekvens eleme ugyanakkor az indonéz stratégiai vonalvezetésnek az ASEAN bázisán elképzelt regionális biztonsági együttműködésre való törekvés. Jakarta hosszú ideje komoly kezdeményezések során át igyekszik mélyíteni a szervezet tagállamainak biztonság- és védelempolitikai kooperációját, eddig jobbra csak részleges sikerekkel.²¹ Ezzel párhuzamosan Indonézia a lehetőségekhez képest minimalizálná a külső hatalmak befolyását, és mindenképpen elkerülné az elköteleződést egyik vagy másik szemben álló fél mellett. Ez azonban nem minden elemében egyeztethető össze azzal a megoldással, amelyet a területi vitától érintett szomszédjai választanak.²² Mivel elképzeléseinek érvényesítéséhez jórészt soft power eszközöket használna, rövid távon aligha lesz képes ellensúlyozni a vezető hatalmak Délkelet-Ázsia megosztottságát eredményező politikáit, jóllehet, tekintélyét kisebb partnerei is elismerik. Igaz ugyanakkor, hogy Indonézia elfogadottságának a délkelet-ázsiai államok körében van egy olyan összetevője is, miszerint az ország katonai

¹⁸ Evan Laksmana: *Indonesia as „Global Maritime Fulcrum”: A Post-Mortem Analysis*. [online], 2019. 11. 08. Forrás: Asia Maritime Transparency Initiative [2020. 05. 20.].

¹⁹ *Defence White Paper*. Ministry of Defence of the Republic of Indonesia, November 2015. 27.

²⁰ Laksmana (2019) i. m.

²¹ Lásd: Szakáli Máté: Variáció egy témára – az Indonéz Köztársaság regionális védelemdiplomáciája mint reakció az ázsiai-csendes-óceáni térség kortárs geopolitikai változásaira. *Magyar Tudomány*, 180. (2019), 4. 575–588.

²² Uo.

szempontból nem törhet hegemon szerepre, csak gazdasági súlyára és földrajzi pozíciójára támaszkodva gyakorolhat befolyást kisebb szomszédjaira. A kép teljességéhez az is hozzátartozik, hogy Indonézia – noha függetlenné válásától kezdve a Föld egyik legnagyobb kiterjedésű és népességű országa – semmiféle modern nagyhatalmi hagyománnyal nem rendelkezik, befolyásának növekedését jórészt az ASEAN-keretekbe illesztve (mint a szervezet vezető állama) képzelet el. Noha mindennek hiányában is érezhető, hogy Peking és Washington is komolyabban veszi Indonéziát, mint több más térségbeli államot, ám ez önmagában nem enyhíti az ASEAN kisebb államaira nehezedő nagyhatalmi nyomást.

A *Military Balance 2020*-as kiadása általános megjegyzésként Szingapúr és Vietnám tengeri védelmi erőfeszítéseit ítéli a legsikeresebbnek a térségben a megelőző évek viszonylatában.²³ Ha figyelembe vesszük a nyilvánosságot kapott korszerűsítési programok fejleményeit és a mögötte álló anyagi háttérrel, ezzel egyet lehet érteni. Tegyük hozzá ugyanakkor, hogy e megállapítást azonnal árnyalja két alapvető tényező: egyrészt a két ország nagyon eltérő anyagi és technikai alapokról kezdte meg a haditengerészeti erők jelenleg is tartó fejlesztési periódusát, másrészt lényegesen különböznek egymástól azok a biztonsági kihívások is, amelyek e fejlesztéseket inspirálták.

Szingapúr már a hidegháborús évtizedekben elérte, hogy a legkorszerűbb flottával rendelkezzen a délkelet-ázsiai térség államai közül. E haditengerészet azonban egyrészt a városállam szuverenitását védte Malajzia esetleges beolvasztási kísérleteitől, másrészt gazdaságának forrását, a zavartalan kereskedelmet volt hivatva szavatolni a Malaka-szoroson keresztül. Utóbbi különösen fontos témánk szempontjából, hiszen a városállam nem területvédelmi, hanem működésének jelenlegi kereteit érintő tágabb stratégiai megfontolásból ellenérdekelte Peking erőteljesebb tengeri terjeszkedésében. Jóllehet, Szingapúr állampolgárainak körében a kínai eredetű népesség demográfiai és gazdasági dominanciája széles körben ismert tény, ez önmagában nem teremt alapot radikális következtetésekre a kínai hatalmi építkezés fogadtatását illetően. Szingapúr kínai közössége ugyanis túlnyomórészt jóval a népköztársaság kikiáltását megelőzően idevándorolt csoportokból tevődik össze,²⁴ akiknek utódai számára a kontinentális kínai pártállami rendszernek való alárendelődés nem perspektíva, még ha a kulturális azonosságot kihasználva fenn is tartották kapcsolataikat és az üzletkötés is könnyebben megy az óhazában maradt „rokonokkal”. Szingapúr az adott helyzetben érdekelt a délkelet-ázsiai együttműködés fejlődésében és a regionális stabilitás fenntartásában, amelyeknek Kína regionális politikája egyaránt nem használ. Jól mutatják a nemzetiségi kötelékek és stratégiai érdekek között feszülő ellentmondásokat a városállam különleges kapcsolatai is az USA-val. Az 1990-ben tető alá hozott, majd legutóbb 2019-ben 2035-ig meghosszabbított megállapodás értelmében az amerikai fegyveres erők használhatják Szingapúr katonai repülőtereit és tengerészeti bázisait.²⁵ A még 2015-ben továbbfejlesztett amerikai–szingapúri védelmi együttműködési megállapodás pedig 5 területen (katonai, politikai, stratégiai, technológiai és nem hagyományos biztonsági kihívások) mélyítette tovább az együttműködést.

²³ *The Military Balance 2020*. London, IISS, Routledge, 2020. 223.

²⁴ Lásd: Balogh (2018) i. m. 219–220.

²⁵ Charissa Yong – Lim Min Zhang: *PM Lee, Trump renew key defence pact on US use of Singapore air, naval bases*. [online], 2019. 09. 24. Forrás: The Straits Times [2020. 06. 12.].

A szingapúri haditengerészet eszközállománya a hazai fejlesztések mellett nyugati (nyugat-európai, izraeli, illetve egyesült államokbeli) eredetű egységekből és fegyverrendszerekből tevődik össze. Jelenleg zajlik a tengeralattjáró erők korszerűsítési programja, amely négy német gyártmányú egység rendszerbe állítását irányozta elő a 2020-as évtized első felében.²⁶

Vietnám területi érdekeit illetően Kína után a legerősebben érintett állam a dél-kínai-tengeri vitában, mivel mindkét nagy szigetcsoporthoz (Paracel- és Spratly-szigetek) magáénak tekinti. A 2019. évi vietnámi védelmi fehér könyv ennek megfelelően fenntartja a vietnámi területi igényeket, hangsúlyozza viszont a tárgyalásos megegyezés szükségességét mindezek kapcsán.²⁷ Lényeges gesztusa kínai riválisa felé, hogy továbbra is hitet tesz a „három nem” biztonságpolitikai alapelve mellett, azaz továbbra sem csatlakozik katonai szövetségekhez, nem teszi lehetővé idegen haderő átvonulását vagy állomásozását a területén, és nem kívánja felhasználni egyetlen állam ellen sem egy másik állammal fenntartott kapcsolatait. Mindezt kiegészíti egy negyedik „nemmel”, miszerint nem alkalmaz katonai erőt, és nem fenyeget katonai erő alkalmazásával a nemzetközi kapcsolataiban. Logikusan persze ez utóbbi tétel nem korlátozhatja az ország szuverenitásának és területi integritásának védelmét,²⁸ mindössze kifejezi, hogy Vietnám katonai semlegességre és erőszakmentességre törekszik, valamint nincsenek expanziós céljai senkivel szemben. Dacára azon törekvéseinek, hogy elkerülje a viszony kezelhetetlen megromlását a szomszédos nagyhatalommal, Hanoi részéről világosan látszanak a tengeri védelem hatékonyabbá tételének erőfeszítései is. A vietnámi haditengerészet 2011 után 2018-ban is hadrendbe állított két újabb Gepárd-osztályú rakétás fregattot, de az elmúlt években a dél-koreai gyártmányú, még az 1980-as évekből hátramaradt Pohang-osztályú korvettekből is került kettő a kötelékébe. 2014-től a flotta tengeralattjáró erőit összesen hat korszerűsített Kilo-osztályú egység alkotja, amelyeket Club-S hajó elleni robotrepülőgépekkel szereltek fel. Mindez – kiegészülve persze az idősebb és kevésbé hatékony eszközökkel – a korábbi évtizedekkel összevetve mindenképpen ütőképesebbé tette a vietnámi haditengerészetet.²⁹

Nem hagyhatjuk azonban figyelmen kívül, hogy e fejlődési tendenciáknak is komoly korlátjaik vannak, amelyeket politikai oldalról tovább szűkít az ország tartózkodása a katonai szövetségek felvállalásától. Összességében a vietnámi védelempolitika két pillére, a béke megőrzésének törekvése és az önerőre támaszkodás egyszersmind azt is jelenti, hogy Vietnám egy ponton túl nem lesz képes kellő elrettentő erőt mutatni nagyhatalmi riválisával szemben. Ez kétségtelően megnyugtató Kína számára, mint azonban a Fülöp-szigetek példája is mutatja, nem feltétlenül a kívánt következtetést vonja majd le belőle.

A Fülöp-szigeteken Rodrigo Duterte elnök „független külpolitikának” nevezett egyen-súlyozó taktikával igyekezett kezelni a kínai területi igényeket.³⁰ Katonai erődemonstrációra

²⁶ Lim Min Zhang: *Invincible, first of Singapore's biggest and most advanced submarines, launches in Germany*. [online], 2019. 02. 18. Forrás: *The Straits Times* [2020. 07. 12.].

²⁷ *2019 Viet Nam National Defence*. Socialist Republic of Viet Nam, Ministry of National Defence, October 2019.

²⁸ Thoi Nguyen: *The Trouble With Vietnam's Defense Strategy*. [online], 2020. 01. 17. Forrás: *The Diplomat* [2020. 05. 22.].

²⁹ Felix K. Chang: *Resist and Reward: Vietnam's Naval Expansion*. [online], 2019. 11. 06. Forrás: Foreign Policy Research Institute [2020. 07. 12.].

³⁰ Lásd: Klemensits Péter: *Rodrigo Duterte „független” külpolitikája: A Fülöp-szigetek átalakuló külkapcsolatai*. [online], 2016. 12. 27. Forrás: geopolitika.hu [2020. 07. 12.].

a vitatott tengerrészekben a Fülöp-szigetek gyenge fegyveres erejével gondolni sem lehetett, így a manilai kormány elképzelése a viták rugalmas kezelése lett volna, amelynek keretében a kisebb engedményekért cserébe gazdasági ellentételezést remélt, egyúttal tágította volna az ország külpolitikai mozgásterét. Mindezért Duterte még abban is partnernek mutatkozott, hogy érdektelennek nyilvánítsák a Hágai Nemzetközi Választottbíróság 2016 nyarán hozott döntését, amely a területi vitában alaptalannak minősítette a kínaiak történelmi jogokra hivatkozó érvelését, és lényegében a Fülöp-szigeteknek kedvezően foglalt állást.³¹ Ráadásul éppen az előző filippínó kormány beadványára. 2020 tavaszára azonban a maradék illúziók is eloszlanak látszólag a megegyezés lehetőségét illetően, miután Peking egyoldalú katonai műveletekkel rendre megsértette a szigetország tengeri felségterületeit, megközelítve például a Thitu-szigetet is, amely a Fülöp-szigetek legjelentősebb támaszpontja a Dél-kínai-tengeren.³² Manilában éltek a gyanúval, hogy a „kis lépések – kész tények” kínai módszerének országuk lehet a következő célpontja. Noha azon térségek esetében, ahol igényeit nem tudja érvényesíteni, a szigetország mutatkozhat rugalmasnak, ám már birtokba vett területek feladását vagy veszélyeztetését nem fogadhatja el. Minthogy Manila a nemzetközi jogon alapuló érvelés gyengítéséhez maga is asszisztált, az engedményekre egyre kevésbé kényszerülő Pekinggel szemben szinte eszköztelen maradt. Duterte kormánya így az adott helyzetben arra kényszerül, hogy ismét erőteljesebben támaszkodjon az amerikai kapcsolatokra. Mindezzel a még korábban megfogalmazott filippínó védelmi koncepciók egy része újra megerősítést nyer. A még 2012 júliusában kiadott védelmi fehér könyv értelmében Manila célkitűzése a háromdimenziós tengeri hadviselés hatékony eszközrendszerének biztosítása, azaz egy ütőképés felszíni, felszín alatti és légierő kiépítése lenne.³³

2020-ig ebből szinte semmi sem valósult meg. Mint a fejezet végén látható táblázat is mutatja, a nagyobb felszíni hadihajók tekintetében 2020 elejére a Fülöp-szigetek messze a legkisebb erővel rendelkezett a vizsgált államok közül,³⁴ meg sem közelítve egy releváns tengeri hatalom potenciáljait. Manila haditengerészetének gyenge ütőképessége tehát még délkelet-ázsiai dimenzióban szemlélve is látványos. Okait az ország biztonság- és védelempolitikáját hosszú időn át meghatározó tényezőkben kell keresnünk. Egyrészt, a Fülöp-szigetek számára a legfontosabb biztonsági fenyegetést a déli muszlim többségű területeken, főként Mindanao szigetén működő szakadár felkelő- és terroristamozgalmak jelentették. A moró függetlenségi törekvések elleni fellépésnek csekély haditengerészeti dimenziója volt, leginkább a parti őrség elé állított komoly feladatokat. Másrészt a külső hatalmak fenyegetésére nézve az Egyesült Államokkal fennálló, történelmi alapokon nyugvó szövetség elegendő garanciának tűnt, amelyet az 1990-es évekig az amerikai haditengerészeti erők fülöp-szigeteki jelenléte is hitelesített.

2020 tavaszára ugyanakkor lassan eredményeket is mutatott a korábbi években megszabott fejlesztési folyamat. Májusban érkezett meg Dél-Koreából a fülöp-szigeteki haditenge-

³¹ *The South China Sea Arbitration (The Republic of Philippines v. The People's Republic of China)*. [online], 2013. Forrás: pca-cpa.org [2020. 07. 11.].

³² Brad Lendon: *Philippines says it won't end US military access agreement amid South China Sea tensions*. [online], 2020. 06. 04. Forrás: CNN [2020. 06. 10.]; *Philippine officials visit disputed South China Sea island*. [online], 2020. 06. 10. Forrás: Bangkok Post [2020. 06. 12.].

³³ *PDT White Paper*. Department of National Defense, 23 July 2012. 10.

³⁴ *The Military Balance (2020)* i. m. 250–320.

részet új Jose Rizal-osztályú rakétás fregattja, amelyet a 2016-ban kötött szerződés értelmében még egy hasonló egység követ majd.³⁵ Az új hadihajók – önmagához képest – jelentős mértékben fokozzák a haditengerészet ütőképességét, átvéve a Del Pilar-osztályú parti járőrhajóktól a legharcképesebb filippínó hadihajók szerepét.

A folyamat politikai háttérét biztosítja, hogy a 2018. évi, 2022-ig érvényes nemzeti védelmi stratégia³⁶ újfent komoly figyelmet szentel a tengeri területek biztonságának – a dél-kínai-tengeri konfliktus első helyen szerepel a stratégiai környezet biztonsági kihívásainak sorában. A Manilában Nyugat-filippínó-tengerként hivatkozott térségben zajló kínai mesterségesziget-fejlesztéseket a dokumentum a Fülöp-szigetek biztonságára nézve súlyos fenyegetésként értékeli, amellyel már – eltérően a korábbi engedékenyebb hangnemtől – egyértelműen Peking felelősségét emeli ki.³⁷ A 2016. évi választottbírósi döntés is újfent szóba kerül, igaz, különösebb konfrontatív él nélkül. Ugyanakkor az Egyesült Államok a Fülöp-szigetek egyetlen szerződéses szövetségesként, az első számú biztonságpolitikai partnerként szerepel a szövegben, míg Kína – Oroszországgal együtt – feltörekvő partnerként kap említést.³⁸ Összességében a 2018-as dokumentum kissé visszább lépett az addig hangsúlyozott „független külpolitika” USA-tól távolodó, Kínával szemben optimistább álláspontjától, és sokkal józanabb stratégiai világnézet tükrözve az államfő egyes megnyilvánulásainál. Értelmezhetjük azonban a Dutertei külpolitikai vonalvezetés hatásaként is, hogy sajátos gesztusként Kínát végül beemeli a partnerként számon tartott hatalmak körébe.³⁹ Hozzá kell tennünk azonnal: ez egy védelmi stratégia. A Fülöp-szigetek katonai elitje pedig a sok évtizedes kapcsolatrendszer szellemében eleddig nem tekintette a pekingi közeledést az amerikai szövetség alternatívájának.

Ugyanakkor Manilára is igaz, ami a többi érintett félre: önerőből nem állhatja a fegyverkezési versenyt Kínával, aminek persze csak akkor lenne igazán jelentősége, ha egymagában kellene szembenéznie egy esetleges kínai agresszióval. A Dutertei „független külpolitika” azt a benyomást erősítette, hogy ennek az esélye a korábbi időszakokkal összevetve nagyobb, és a kínai félben is látszott hajlandóság a helyzet kihasználására. Amikor tehát jelezzük, hogy a filippínó gyakorlat a nagyhatalmi törekvések ellensúlyozására mutat egyedi vonásokat a térségben, azt egyúttal nem állapíthatjuk meg, hogy feltétlenül eredményesebb is lenne a többenél. Mindez különösen igaz a védelmi képességek fejlesztésére, amely még erős elmaradást is mutat térségbeli versenytársaihoz képest. Továbbra is kritikus kérdés tehát, hogy az Egyesült Államok hajlandó lenne-e támogatni a szigetország önvédelmét egy külső fenyegetéssel szemben. Jelenleg nagyon valószínű, hogy erre Duterte elnök Washingtont kritizáló kirohanásai ellenére is igen a válasz. Washington számára továbbra is fontos, hogy a szigetországot a maga oldalán tudja a regionális hatalmi versenyben, így amíg ez utóbbi stratégiai jelentőségű számára, Manila legalább annyira számíthat rá, mint a többi Kínától fenyegetett állam.

³⁵ *New missile-capable frigate BRP Jose Rizal FF150 arrives in Philippines.* [online], 2020. 05. 24. Forrás: navyrecognition.com [2020. 07. 11.].

³⁶ *National Defense Strategy 2018–2022.* Department of National Defense, Republic of the Philippines, 2018.

³⁷ Uo. 11.

³⁸ Uo. 24.

³⁹ *The Philippines’ National Defense Strategy – Analysis.* [online], 2019. 12. 20. Forrás: www.adas.ph [2020. 07. 11.].

1. táblázat: A tárgyalt délkelet-ázsiai országok, valamint az USA és Kína haditengerészeteinek személyi és eszközállománya számokban (2020)

	Kínai Népköztársaság	Malajzia	Indonézia	Szingapúr	Vietnám	Fülöp-szigetek	Amerikai Egyesült Államok
Haditengerészet személyi állományának hozzávetőleges létszáma (fő)	250 000 + 26 000 (haditengerészeti légierő)	18 160	65 000	4000	40 000	23 750	337 100 + 98 600 (haditengerészeti légierő)
Repülőgép-hordozók	2	–	–	–	–	–	11
Nukleáris meghajtású robotrepülőgépekkel fegyverzett tengeralattjárók	–	–	–	–	–	–	50
Nukleáris meghajtású támadó tengeralattjárók	6	–	–	–	–	–	3
Hagyományos meghajtású támadó tengeralattjárók	48	2	4	4	6	–	–
Hagyományos meghajtású ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjárók	1	–	–	–	–	–	–
Nukleáris meghajtású ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjárók	4	–	–	–	–	–	14
Cirkálók	1	–	–	–	–	–	24
Rombolók	28	–	–	–	–	–	67
Fregattok	52	10	11	6	4	1	19
Korvettek	43	4	20	11	20	1	–
Helikopterhordozó partraszállító hajók	1	–	–	–	–	–	9
Partraszállító platformok	10	–	6	4	–	2	23
Különböző, szerényebb kapacitású partraszállító hajók	116	–	71	23	19	15	141
Egyéb, különböző rendeltetésű hajók	kb. 368	49	126	16	92	81	109
Támadó repülőgépek	198	–	–	–	–	–	716
Egyéb rendeltetésű repülőgépek	343	–	61	–	6	11	1000
Helikopterek	113	12	33	–	14	15	692
Pilóta nélküli repülőgépek	nem ismert	–	–	–	–	–	106

Forrás: *The Military Balance* (2020) i. m.

Az Egyesült Államok politikájának következményei a térségben

Témánkat szem előtt tartva a már elhangzott utalásokon túl is szükséges rövid figyelmet szentelnünk az Egyesült Államok térségbeli politikájának. Mikor 2017 decemberében Donald Trump kormánya nyilvánosságra hozta nemzeti biztonsági stratégiáját,⁴⁰ nagy nemzetközi visszhangot váltott ki, hogy a dokumentum minden korábbinál egyértelműbben azonosította a Kínai Népköztársaságot az amerikai érdekek első számú globális kihívójaként. Valójában ez a lépés messze nem állt előzmények nélkül a másik fél részéről sem. Kína 2015. május 26-án publikált védelmi fehér könyvében már világosan utalt rá: a térségben tapasztalt biztonsági problémákért elsősorban az Egyesült Államokat tekinti felelősnek.⁴¹ Washington tehát két és fél évvel később hasonló formában reagált erre az üzenetre.

Az USA számára a délkelet-ázsiai stratégiai erőviszonyok alakulása a Kínával folytatott globális versengés dimenziójába illeszkedik, a geopolitikai játszmák intenzitását tekintve pedig lényegében annak első számú színterévé lépett elő a mögöttünk álló évtizedben. Ennek döntő okai, hogy egyrészt Kína katonai erőkiemelési képessége itt a leghitelesebb, azaz itt tud valódi ellenpárjává válni az amerikai riválisának, másrészt – ellentétben Északkelet-Ázsiával – itt még több olyan állam van, amely egyik fél felé sincs szilárdan elköteleződve, tehát jelentősebb tere és tétje is van a versengésnek.

Fontos körülmény továbbá, hogy az USA – bár komoly és állandó katonai erővel van jelen – a térségen kívül elhelyezkedő hatalom, amely számára a stratégiai verseny saját globális, illetve csendes-óceáni vezető pozíciójának megőrzéséről szól, pusztán létezéséhez, területi integritásához, gazdaságának működőképességéhez fűződő érdekeit közvetlenül nem érinti. Ebből következően az amerikai közvélemény aligha támogatna túl kockázatos (esetleg életeket követelő) lépéseket Kína itteni feltartóztatása érdekében. Másrészt viszont az USA szövetségi támogatásának hitelessége múlik azon – nemcsak itt, hanem a világ más térségeiben is –, hogy mennyire hajlandó megvédelmezni barátait a rivális nagyhatalmak aspirációival szemben. Erre azért érdemes itt kitérni, mert a közvetlen érintettség fent említett hiánya felveti a helyi államokban annak a kockázatát, hogy ha válságosra fordul a helyzet, Washington nem lesz kellően elszánt és nagyvonalúbb alkukra lenne hajlandó Pekinggel, mint ami még összeegyeztethető lenne a délkelet-ázsiaiak szempontjaival. Hasonló, bár ellenkező előjelű dilemma számukra, hogy az USA saját érdekeinek szolgálatában esetleg komolyabb szembefordulásra igyekezik rábírni a helyi államokat Kínával, amely ugyanakkor ellenkezik saját gazdasági érdekeikkel, és Pekinggel való viszonyuk súlyos elmérgesedése esetén még kiszolgáltatottabbá tenné őket az amerikai féllel szemben.

Mint láthatjuk tehát, a bizalomhiány és az erős szuverenitás megőrzésének törekvése a térség államaiban nemcsak a közöttük kialakult együttműködés mélyítésének akadályá, de a külső nagyhatalmi kapcsolatok fejlesztéséé is. Sajátos módon ez az amerikai fél szá-

⁴⁰ *National Security Strategy of the United States of America*. [online], 2017. 12. Forrás: trumpwhitehouse.archives.gov [2018. 01. 03.].

⁴¹ Lásd: *China's Military Strategy*. [online], 2015. 05. Forrás: Ministry of National Defense, The People's Republic of China [2020. 07. 12.]. Elemzését lásd: Háda Béla: Útban egy nemzeti álom felé? – Kína 2015. évi katonai stratégiája. [online], 2015. *NKE SVKK – Elemzések*, (2015), 9. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2020. 07. 12.].

mára is lehetőséget teremt a visszalépésre egy esetleges konfrontációtól, mondván, hogy Délkelet-Ázsia államainak zömével szemben semmilyen szerződéses védelmi kötelezettsége nincsen, így amerikai életek kockára tételét sem várhatják el tőle. Az utóbbi évek visszavonulása a globális felelősségvállalástól és az értékalap háttérbe szorulása az üzleti érdekek mögött az amerikai külpolitikában legalábbis erősítik egy ilyen magatartás valószínűségét.

Összegzés

Délkelet-Ázsia – különösen annak tengeri területei – olyan térséget alkotnak, amely fokozott figyelmet és jelenlétet követel a globális ambíciókkal rendelkező hatalmak részéről, a helyi államokban azonban ez gyakorta kellemetlen történelmi emlékeket ébreszt. Utóbbiakból sajátos ellentmondások fakadnak, amelyek lényege az alábbiakban foglalható össze:

Egyrészt, az itteni államok egykor gyarmatosítással szembenező lakossága és elitje napjainkban erős szuverenitási törekvéseket képviselnek, őrizvén a relatív történelmi közelmúltban visszaszerzett szabadságukat. Részét képezi ennek, hogy többnyire ózdkodnak erősebb hatalmaktól egyoldalúan függővé válni.

Emellett azonban rendszeresen szembesülnek önnön gyengeségükkel a külső hatalmakkal szemben, amelyektől leginkább félhetik említett önállóságukat.

Megoldást hosszabb távon a szoros együttműködés jelenthetne, amely ugyanakkor szuverenitásuk legalább bizonyos elemeinek feladását követelné meg. Erre azonban az elmúlt bő másfél évtized komoly, főként Indonézia részéről érkezett kezdeményezései dacára nem álltak időben készen, és talán már el is késtek vele.

Noha gyakorta emlegetik az ASEAN-identitás erősítésének ideáját, és rendre hitet tesznek stratégiai dokumentumaikban a szervezet eredményei mellett, illetve azok továbbfejlesztését hangsúlyozzák, a délkelet-ázsiai államok kollektív védelmi erőfeszítései máig elégtelenek a térséget érintő fenyegetések elhárítására. Minthogy e fenyegetéseket az egyes országok nem egyformán érzékelik, veszélyeztetettségük mértéke eltérő, ezért szolidaritásuk nem terjed ki arra, hogy kockázatokat vállaljanak a partnereik érdekében. Így az elrettentő képességeik fokozásában érdekelt, ám azt önállóan csak egy határig fejleszteni képes államok számára csak a nagyhatalmi szövetségesre való támaszkodás opciója marad. Mindezzel a probléma vissza is tért a kiindulópontjához.

Nem vitás, hogy a térség államai globális összehasonlításban sokkal erősebb szereplők, mint például Közép-Európa országai, ám az amerikai–kínai hatalmi versengés közepette a viszonyítási pontok is mások. Napjainkban azon délkelet-ázsiai országok, amelyek jobban ki vannak téve a nagyhatalmak, főként a Kínai Népköztársaság nyomásának gyakran saját katonai mozgásterük szélesítésével reagálnak a fejleményekre, elrettentő képességeik fokozása azonban sokkal korlátozottabban mehet végbe, mintsem arra szükség lenne. Nemcsak anyagi természetű gátjai vannak e folyamatnak, hanem a biztonságpolitikai paradigmák is hátráltathatják. Mint láttuk, Vietnám esetében az immár „négy nem” alapelve semlegességen nyugvó, önerőre támaszkodó védelempolitikát határoz meg. Ez mindenképpen kijelöli a védekezés lehetséges kereteit is, amelyek között Hanoinak nehéz lesz kellő erőt mutatnia hatalmas szomszédjával szemben. Sokkal inkább ráutalttá válik a kínai jóindulatra,

ez utóbbival kapcsolatban pedig sok kedvezőtlen tapasztalat gyűlt már fel a vietnámi történelem folyamán.

Indonézia, méreteinél fogva a térség természetes vezető hatalma számára az is komoly kihívást jelentett eddig, hogy valamilyen működő stratégiát alapozzon önmön nagyságára és kitüntetett földrajzi elhelyezkedésére. A hatalmi politizálás hagyományai nem képezik részét a modern indonéz stratégiai kultúrának, az ország belső érdekcsoportjainak küzdelme pedig a fegyveres erők célirányos fejlesztését is képes megakasztani. Mindez jól nyomon követhető a globális tengeri támaszpont-koncepció sorsának alakulásában, amely minden gyenge politikai háttére dacára is az első olyan indonéz stratégiai elképzelés volt, amely komplexen alapozott az ország geostratégiai pozíciójára. Hosszú ideje napirenden tartott törekvése, hogy az ASEAN tagállamainak együttműködésével regionális szintű választ adjon a külső hatalmak jelentette kihívásra, a többiek részéről eddig messze nem talált elég konstruktív fogadtatásra. Noha Jakarta is idegenkedik a szoros elköteleződéstől bármelyik külső hatalom felé, ezzel erős biztonsági garanciák nélkül marad egy olyan időszakban, amikor az Egyesült Államok és Kína hatalmi építkezése alapjaiban befolyásolja a helyzetét.

A Fülöp-szigetek esetében az USA-nak megfelelni nem akaró Duterte elnök „független” külpolitikája eleinte a rugalmasságot helyezte előtérbe a Kínával szembeni politikáját illetően. Ez a hozzáállás egyszerre számolt az ország katonai gyengeségével, a kínai szerep kelet-ázsiai felértékelődésének megállíthatatlanságával és azzal a reménnyel, hogy a térségben érdekelt hatalmak közötti egyensúlyozással a Fülöp-szigetek „jó üzleteket köthet”, és maximalizálhatja a hasznát azokon az engedményeken, illetve megállapodásokon, amelyeket a körülmények kényszerítő ereje folytán amúgy sem tudna sokáig elkerülni. Miután azonban Kína nem viszonzta terjeszkedésének visszafogásával Manila Amerika-kritikus megnyilvánulásait, a dutertei koncepció jövője is bizonytalanná vált. Alternatívaként a Washingtonhoz fűződő szövetségesi kapcsolatok újbóli megerősítése jöhet számításba, illetve a korábban megfogalmazott védelmi fejlesztések végigvitele. Napjainkban mindkét folyamat érvényesülni látszik.

Hosszabb távra tekintve Kína szándékai egyértelműnek tűnnek. Tengeri expanziót célul kitűző, gyakorlati lépések sorával alátámasztott stratégiai vonalvezetése akkor sem hagyta kétséget az ország ambíciói felől, ha a fehér könyvekben hangoztatott megállapításokat nem is tekintjük megmásíthatatlannak. A helyzet sokkal inkább próbára teszi a délkelet-ázsiai államok egymással szembeni szolidaritását (akár áldozatvállalási készségét), és lehetőséget ad az amerikai külpolitika legjobb vagy éppen legrosszabb tulajdonságainak érvényesülésére. Utóbbi tekintetben az elmúlt évek fejleményei vegyesek, olykor kifejezetten ellentmondásosak voltak. A TPP-kezdeményezés⁴² felmondása egyértelműen gyengítette a Kína feltartóztatására irányuló amerikai elszántsággal kapcsolatos bizalmat, míg a haditengerészeti erődemonstrációk a Dél-kínai-tengeren inkább annak megerősítését célozták.⁴³

⁴² Trans-Pacific Partnership. A Transz-csendes-óceáni Partnerségi Megállapodással létrehozandó együttműködés, amelynek célja a tagállamok közötti kereskedelmi korlátok minél nagyobb mértékű lebontása lett volna, nem mellesleg a Kínai Népköztársaság térségbeli gazdasági befolyásának ellensúlyozása érdekében.

⁴³ Kohara Bonji: *Tensions Rise in the South China Sea: US, Chinese Maneuvers in Neighboring Waters*. [online], 2020. 08. 13. Forrás: Nippon.com [2020. 09. 01.].

Miután az Egyesült Államok kormánya egyre nyíltabban fogalmazta meg azt az elemzői körökben régóta érvényes megállapítást, miszerint érdekeinek első számú globális kihívója a Kínai Népköztársaság, a kezdeti bizonytalanság az amerikai szándékokat illetően valamennyire csökkent. Az alapvető stratégiai dilemma azonban megmaradt: Délkelet-Ázsia amerikai szövetséget felvállaló országainak egy olyan hatalomhoz kellene kötniük magukat, amelyik elköteleződése nem vitathatatlan, és anélkül köthet alkut riválisával a fejük felett, hogy azzal alapvető létérdekeit veszélyeztetné. Kérdés persze, hogy a kínai terjeszkedés és befolyásépítés ellen védelmet kereső kisebb államok mi egyebet tehetnek az adott helyzetben, mint hogy hisznek az amerikai ígéretek és garanciák erejében? Az sem vitás, hogy egy távoli „nagy testvér” mégiscsak kevésbé nyomasztó partner, mint egy szomszédos. Ám minden jövőt illető lehetséges forgatókönyvhöz számításba kell venni, hogy Délkelet-Ázsia az emelkedő kínai nagyhatalom közvetlen stratégiai szférájához tartozik, a kínai érdekvényesítő-képesség hanyatlására pedig semmi nem utal. Ilyen feltételek mellett a helyi államok részéről érthető magatartás az egyensúlyozó politika. Jelenleg nem tűnik azonban elkerülhetőnek, hogy legalább a dél-kínai-tengeri konfliktusban fokozatosan érvényesüljenek a kínai szempontok a kisebb érdekelt államok rovására.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 2019 Viet Nam National Defence. Socialist Republic of Viet Nam, Ministry of National Defence, October 2019.
- Balogh András: *Délkelet-Ázsia történelme*. Budapest, ELTE Eötvös, 2018.
- Bonji, Kohara: *Tensions Rise in the South China Sea: US, Chinese Maneuvers in Neighboring Waters*. [online], 2020. 08. 13. Forrás: Nippon.com [2020. 09. 01.]
- Buzan, Barry – Ole Wæver: *Regions and Powers – The Structure of International Security*. Cambridge University Press, 2003. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511491252>
- Chang, Felix K.: *Resist and Reward: Vietnam's Naval Expansion*. [online], 2019. 11. 06. Forrás: Foreign Policy Research Institute [2020. 07. 12.]
- China's National Defense in the New Era*. The State Council Information Office of the People's Republic of China, July 2019.
- China's Military Strategy*. [online], 2015. 05. Forrás: Ministry of National Defense, The People's Republic of China [2020. 07. 12.]
- Defence White Paper*. Ministry of Defence of the Republic of Indonesia, November 2015.
- Háda Béla: Útban egy nemzeti álom felé? – Kína 2015. évi katonai stratégiája. [online], 2015. NKE SVKK – Elemzések, (2015), 9. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2020. 07. 12.]
- Keck, Zachary: *China's Newest Maritime Dispute*. [online], 2014. 03. 20. Forrás: The Diplomat [2020. 06. 13.]
- Klemensits Péter: *Rodrigo Duterte „független” külpolitikája: A Fülöp-szigetek átalakuló külkapcsolatai*. [online], 2016. 12. 27. Forrás: geopolitika.hu [2020. 07. 12.]
- Laksana, Evan: *Indonesia as „Global Maritime Fulcrum”: A Post-Mortem Analysis*. [online], 2019. 11. 08. Forrás: Asia Maritime Transparency Initiative [2020. 05. 20.]
- Lendon, Brad: *Philippines says it won't end US military access agreement amid South China Sea tensions*. [online], 2020. 06. 04. Forrás: CNN [2020. 06. 10.]
- Ministry of Defence: *Defence White Paper – A Secure, Sovereign and Prosperous Malaysia*. [online], 2020, Forrás: mod.gov.my [2020. 06. 16.]
- Mogato, Manuel – Michael Martina – Ben Blanchard: *ASEAN deadlocked on South China Sea, Cambodia blocks statement*. [online], 2016. 07. 25. Forrás: Reuters [2020. 06. 12.]
- National Defense Strategy 2018–2022*. Department of National Defense, Republic of the Philippines, 2018.

- National Security Strategy of the United States of America*. [online], 2017. 12. Forrás: trumpwhitehouse.archives.gov [2018. 01. 03.].
- New missile-capable frigate BRP Jose Rizal FF150 arrives in Philippines*. [online], 2020. 05. 24. Forrás: navyrecognition.com [2020. 07. 11.].
- Nguyen, Thoi: *The Trouble With Vietnam's Defense Strategy*. [online], 2020. 01. 17. Forrás: The Diplomat [2020. 05. 22.].
- Peragovics Tamás: Új status quo a Dél-kínai-tengeren? Kína mesterségessziget-építésének hatásai a régió biztonságára. *Nemzet és Biztonság*, (2016), 3. 58–74.
- PDT White Paper*. Department of National Defense, 23 July 2012.
- Philippine officials visit disputed South China Sea island*. [online], 2020. 06. 10. Forrás: Bangkok Post [2020. 06. 12.].
- Szakáli Máté: Variáció egy témára – az Indonéz Köztársaság regionális védelem diplomáciája mint reakció az ázsiai-csendes-óceáni térség kortárs geopolitikai változásaira. *Magyar Tudomány*, 180. (2019), 4. 575–588. DOI: <https://doi.org/10.1556/2065.180.2019.4.12>
- The Military Balance 2020*. London, IISS, Routledge, 2020.
- The Philippines' National Defense Strategy – Analysis*. [online], 2019. 12. 20. Forrás: www.adas.ph [2020. 07. 11.].
- The South China Sea Arbitration (The Republic of Philippines v. The People's Republic of China)*. [online], 2013. Forrás: pca-cpa.org [2020. 07. 11.].
- Tian, Nan – Alexandra Kuimova – Diego Lopes Da Silva – Pieter D. Wezeman – Siemon T. Wezeman: *Trends in World Military Expenditure, 2019*. [online], 2020. 04. Forrás: SIPRI [2020. 06. 22.].
- Tonnesson, Stein: *The History of the Dispute*. In Timo Kivimaki (ed.): *War or Peace in the South China Sea?* Copenhagen, Nias Press, 2002.
- Tsirbas, Marina: *What Does the Nine-Dash Line Actually Mean?* [online], 2016. 06. 02. Forrás: The Diplomat [2020. 07. 12.].
- Yong, Charissa – Lim Min Zhang: *PM Lee, Trump renew key defence pact on US use of Singapore air, naval bases*. [online], 2019. 09. 24. Forrás: The Straits Times [2020. 06. 12.].
- Zhang, Lim Min: *Invincible, first of Singapore's biggest and most advanced submarines, launches in Germany*. [online], 2019. 02. 18. Forrás: The Straits Times [2020. 07. 12.].